

Aquest mes es commemora el segon centenari del naixement de Giuseppe Garibaldi, un dels principals artífexs de la unificació d'Itàlia. Militar, mariner, escriptor, mite, ara és una bona avinentesa per a repassar la vida de l'‘heroi dels dos mons’, un dels protagonistes del segle XIX.

La intensa vida de l'‘heroi dels dos mons’

Durant tota la vida el mite del combatent per la llibertat i la independència de tots els pobles acompanya la figura de Giuseppe Garibaldi. El seu nom ha conservat gairebé intacte el poder d'evocació.

EL TEMPS

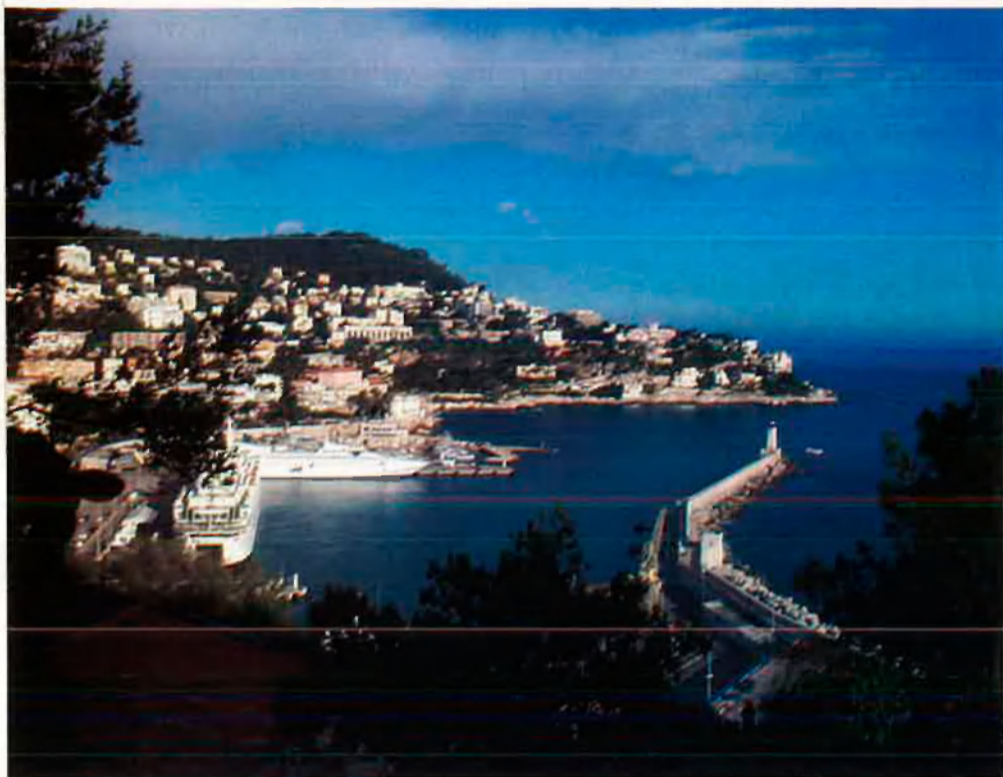
Giuseppe Garibaldi nasqué a Niça el quatre de juliol de 1807. En aquell moment, la ciutat estava sota administració de l'imperi francès. Vuit anys més tard, Niça tornà al regne de Sardenya després del Congrés de Viena. Però quan Garibaldi morí, el 1882, la seua ciutat natal feia més de vint anys que tornava a ser de l'estat francès. Heus ací la paradoxa d'un home que fou decisiu per a unificar la península italiana, però que no aconseguí que la seua ciutat formara part del nou estat.

El mariner que esdevé revolucionari. Malgrat que el seu pare volia que estudiara, Giuseppe s'estimà més ser mariner, cosa que li permeté de viatjar des de ben jove. Conegué Roma –l'admirava– i anà a Constantinoble i a Crimea.

El viatge a Crimea (1833) resultà molt important per l'efecte que tingué en la seua consciència política: hi conegué un grup de seguidors d'Henri de Saint-Simon que li transmeteren noves doctrines. Segons l'historiador Giuseppe Monsagrati, Garibaldi quedà fortament colpit per una teoria que “predicava l'arribada de formes d'associació universal, amb la qual, gràcies al vincle de solidaritat que s'establiria entre totes les pàtries, la humanitat viuria agermanada”.

A Crimea també establí contacte amb el mazzinianisme, és a dir, les tesis republicanes i a favor de la unitat d'Itàlia, que se li presentà com la possibilitat d'aplicar el programa saint-simonià a l'àmbit italià.

En tornar a casa, Garibaldi s'afilià a l'associació Jove Itàlia, fundada per Giuseppe Mazzini, que tenia per objectiu unificar Itàlia mitjançant una república democràtica. Enrolat a la marina del regne de Sardenya, als inicis de 1834 participà en la preparació d'una insurrecció a Gènova que resultà fallida. Fugi a Marsella, on s'assabentà que havia estat condemnat

Des de 1861, Niça, la ciutat on va nàixer Garibaldi, pertany a l'estat francès. Fou una gran desil·lusió per a Garibaldi i una raó més de la distància amb el comte de Cavour.

a mort, i del port francès salpà cap al Brasil.

A Sud-amèrica es posà en contacte amb els exiliats italians. Al Brasil donà suport a la revolta secessionista i democràtica de l'estat de Rio Grande do Sul contra l'imperi brasiler. Allí conegué la jove Anita Ribeiro, que esdevingué més tard la seua muller. Finalment, els independentistes hi foren derrotats.

Garibaldi passà a l'Uruguai, on lluità al costat del govern de Montevideo en la defensa de la ciutat, assetjada pel general Oribe. Es tractava d'un enfrontament intern en què participaren l'Argentina, el Brasil, Anglaterra i França, per la qual cosa rebé el nom de Guerra Gran. A Montevideo, a més, Garibaldi s'adherí oficialment a la maçoneria.

A parer de Monsagrati, des d'aquesta etapa "l'acompanyà per sempre la fama d'home desinteressat, incorruptible". N'hi ha dos exemples clars: rebutjà les terres que el govern uruguaià li havia ofert i no acceptà les ofertes argentines per a canviar de bàndol.

Però el 1848, quan encara no s'havia acabat el conflicte americà, tornà a Itàlia per participar en la primera

guerra d'independència, que enfrontà diversos estats italians amb l'imperi austríac.

Per bé que ni el rei de Sardenya ni els seus militars no veien amb bons ulls que hi participara, Garibaldi lluità a la Llombardia contra els austríacs amb mètodes de guerrilla. Però la guerra fou guanyada per l'imperi centreeuropeu.

Aquest conflicte féu visibles unes quantes diferències amb Mazzini. Garibaldi volgué combatre al costat dels reis de Sardenya, perquè creia més pràctic de concentrar poders per garantir la unitat d'acció.

Les divergències entre tots dos augmentaren arran de l'experiència fallida de la República Romana, proclamada el 1849 i derrotada pels francesos al cap de cinc mesos. En la fugida de Roma va morir Anita, la dona de Garibaldi. El revolucionari se n'anà als Estats Units i després al Perú, on treballà a la marina mercant.

L'abraçada a la causa dels Savoia i l'expedició dels Mil.

A Nord-amèrica Garibaldi es posà en contacte amb el cònsol sard. Víctor Manuel II havia succeït a son pare

en el tron, i en aquell nou context Garibaldi s'adherí a la causa dels Savoia per unificar Itàlia. Aquesta decisió el separà definitivament dels partidaris de Mazzini, algun dels quals l'arribà a acusar de traïdor. Per Garibaldi els reis de Sardenya representaven el realisme en l'objectiu d'unitat italiana.

D'una altra banda, el cap del govern sard, el comte de Cavour, tenia interès que Garibaldi li fes costat per l'atracció que exercia sobre els demòcrates. Les relacions entre Cavour i Garibaldi foren sempre complicades, perquè mostraven visions diferents sobre com s'havia d'unificar Itàlia –i, posteriorment, pel ressentiment arran de la cessió de Niça a França–, però el polític pensava en el conflicte amb els austríacs que ja s'acostava, i que fou conegut per la segona guerra d'independència.

Aquest conflicte, que començà amb la invasió austríaca del Piemont el 1859, donà lloc a la creació del regne d'Itàlia sota la nissaga dels Savoia. Els sards comptaven amb el suport dels francesos –i, en canvi d'això, hagueren de cedir-los Savoia i Niça. Garibaldi creà els cos dels caçadors dels Alps i lluità amb èxit contra Àustria a les zones pre-alpines. Però la seua gran acció militar fou l'any següent: la invasió de Sicília.

En començar el mes de maig de 1860 Garibaldi desembarcava al port sicilià de Marsala per conquerir el regne de les Dues Sicílies –Nàpols i Sicília–, estat borbònic. Aquesta expedició, coneguda per la dels Mil i formada per voluntaris amb camisa roja, conquerí l'illa. Garibaldi proclamà Víctor Manuel II rei d'Itàlia i es nomenà dictador de Sicília en nom dels Savoia.

Els Mil passaren a la península per continuar la conquesta del regne. El 7 de setembre Garibaldi entrà a Nàpols. El 26 d'octubre el militar i el rei es trobaren a la localitat de Teano, on el militar lliurava als Savoia la sobirania del regne de les Dues Sicílies. Aquesta conquesta del sud de la península deixava la unificació gairebé enllestida. Només faltaven dos territoris: el Vèneto i Roma. Aquesta última esdevingué una autèntica obsessió per a Garibaldi (reforçada per seu anticlericalisme).

El 1862 marxà amb els camises roges sobre la ciutat eterna, però fou l'exèrcit italià mateix que interceptà els revolucionaris i fins i tot el va ferir. Garibaldi es retirà a la seua illa de Caprera i estudià la sol·licitud d'anar a Polònia per combatre al costat del poble polonès. També rebé l'oferta del president nord-americà Lincoln de lluitar al seu costat en la guerra de Secessió. Les va rebutjar totes dues. Mentrestant, es reconcilià amb Mazzini.

Els darrers anys. El 1866 el govern italià encarregà a Garibaldi que reclutara un cos de voluntaris per lluitar contra els austríacs al Trentino (nord-est de l'actual Itàlia), en una guerra en què Itàlia i Prússia eren al mateix bàndol. En acabar el conflicte, Venècia ja pertanyia als Savoia.

L'any següent Garibaldi tornà a marxar sobre Roma, però les tropes del papa i de França el van vèncer. La derrota fou una gran decepció per a Garibaldi, que culpà Mazzini perquè els seus seguidors no havien participat en l'empresa.

Tornà a l'exili de Caprera, però l'abandonà el 1870 per donar suport a la França republicana, en guerra contra una Prússia decidida a annexionar-se Alsàcia i Lorena. Després de l'armistici, fou elegit diputat a l'Assemblea nacional francesa, però aquesta el rebutjà —cosa que li féu comptar amb la solidaritat de Louis Blanc i Victor Hugo. Mentrestant, la ciutat de Roma, sense la defensa francesa, era ocupada per l'exèrcit d'Itàlia i n'esdevenia capital.

Després, Garibaldi es dedicà a l'escriptura i s'aproximà al socialisme —s'adherí a la Internacional—, encara que se sentia més pròxim a Bakunin que no a Marx. El 1879 fundà la Lliga de la Democràcia, un programa en què s'exigien reformes importants de l'estat com ara el sufragi universal, l'educació elemental obligatòria, gratuïta i laica o la supressió de les congregacions religioses.

Quan, tres anys més tard, morí l'*heroi dels dos mons*, es va estendre la sensació que moria un dels protagonistes del segle XIX.

Borja Català

Cèsar Borja: un estat nou

A la primeria del segle XVI, Cèsar, el fill del segon papa Borja, intentà construir un estat a la Itàlia central. Al segle XIX, alguns intel·lectuals i polítics romàntics van reprendre aquest estat purament italià i independent de cap potència estrangera com una imatge premonitòria de la unitat d'Itàlia.

L'estiu de 1498, en una cerimònia sense precedents, un cardenal, fill de papa regnant, renunciava públicament a la porpra i tornava a l'estat secular. Era la condició per a engegar uns projectes personals i polítics que pare i fill tenien ben pensats: immediatament després de la cerimònia, Cèsar Borja va rebre el títol de duc de Valença del Delfinat (duc del Valentinois, conegut a Itàlia per *duca Valentino*, canviant el títol d'arquebisbe de València per un altre amb un nom quasi idèntic!), i poc després emprenia viatge a la cort del rei de França. L'objectiu d'aquest viatge era sobretot assegurar-se una aliança, i un suport militar, que li permetera d'emprendre una política pròpia al centre d'Itàlia. I al mateix temps, procurar-se un casament a l'altura de les seues noves ambicions.

El matrimoni amb Carlota d'Albret, germana del rei de Navarra, deixava segellada l'aliança francesa de Cèsar, el qual, amb el títol de *Borja de França* i amb la flor de lis a l'escut, acompanyà poc més tard Lluís XII en la conquesta i ocupació del ducat de Milà, és a dir, en la caiguda dels Sforza, antics aliats de Roderic Borja. A continuació, el rei de França li va proporcionar un contingent militar important, amb l'ajut del qual, i de tropes pròpies, Cèsar va iniciar ràpidament les primeres campanyes contra els senyors autònoms dels estats pontificis. La primera raó era restaurar el poder territorial de l'església de Roma. La segona, inicialment no declarada, era començar a construir un estat propi a les regions centrals d'Itàlia.

Mentrestant, a Roma, el papa mateix, amb l'excusa d'un delictes de lesa ma-

jestat, confiscava els castells i les possessions de la poderosa família Caetani, i, amb aquests castells i més, els néts del papa Alexandre, fills de Lucrecia, rebien els primers títols i senyories: Joan de Borja, *infans romanus*, era nomenat duc de Nepi, i Roderic d'Aragó i Borja (fill del gendre assassinat del papa), rebia el ducat de Sermoneta. *I duchetti*, com eren coneguts a Roma els dos infants, havien de ser, en la imaginació exaltada de l'avi, els nous senyors de dotzenes de castells i de viles, els nous barons romans, els Borja successors dels grans noms de nissaga immemorial com els Orsini, els Colonna o els Conti. El somni del papa era pura fantasia, un error molt greu que necessàriament havia de despertar una resistència violenta. L'altre projecte, però, substancialment militar i polític, era de més envergadura i potser tenia més sentit i més possibilitats de consolidar-se i de durar. La idea era de suprimir els petits tirans locals que usurpaven el poder i l'autoritat del papa a les ciutats dels territoris de l'Església, i d'instalar en aquestes regions una administració nova i ben organitzada. Com a resultat paral·lel, el pontífex i el seu fill tenien segurament el disseny de reservar una part d'aquestes terres recuperades, i algunes altres del centre de la península, per tal de formar un principat o estat nou, no pas com a part dels estats pontificis, sinó sota la sobirania de Cèsar.

Així, entre el setembre de 1499 i el febrer de 1500, Cèsar va conquerir les ciutats d'Imola i Forlì, a la Romanya, i després va fer una entrada triomfal a Roma, on el papa el nomenà capità general de l'Església. Després, en una